

HOLLAND FESTIVAL 76

**Steve Reich
and Musicians**

Den Haag — Lutherse Kerk — zaterdag 19 juni 1976 — 20.15 uur
Amsterdam — Theater Carré — zondag 20 juni 1976 — 20.15 uur
Rotterdam — De Doelen — maandag 21 juni 1976 — 20.15 uur
Amsterdam — Theater Carré — dinsdag 22 juni 1976 — 20.15 uur

Steve Reich

Steve Reich and Musicians

programma 19 en 20 juni

Steve Reich (1936) Clapping music (1972)
Piano phase (1967)
Music for pieces of wood (1973)
pauze
Six pianos (1973)
Music for mallet instruments,
voices and organ (1973)

programma 21 en 22 juni

Steve Reich (1936) Drumming (1970—1971)
(pauze na ca. 45 minuten)

Steve Reich

Steve Reich werd geboren in 1936 in New York en bracht zijn jeugd door in New York en Californië. Hij studeerde filosofie aan Cornell University, en compositie aan de Juilliard School of Music van 1958—1961, en vervolgens aan Mills College in Californië bij Darius Milhaud en Luciano Berlio. In 1966 vormde hij in New York met drie musici een ensemble. Sindsdien heeft hij zijn eigen muziek uitgevoerd met zijn groep, die nu naast instrumentalisten ook zangers omvat, en trad op in geheel Amerika en West-Europa. Hij publiceerde een boek, getiteld 'Writings about music', in 1974. In 1970 kreeg hij een beurs om trom te leren spelen in Afrika bij de Ewe-stam in Ghana. In 1973 en '74 leerde hij de Balinese gamelan bespelen in Berkeley, Californië. Hij kreeg verschillende prijzen en werd uitgenodigd als 'artist-in-residence' naar Berlijn te komen.

Drumming

Een jaar lang, van het najaar van 1970 tot het najaar van 1971, werkte ik aan wat mijn langste compositie zou worden. 'Drumming' duurt bijna anderhalf uur en is verdeeld in vier secties, die zonder onderbreking worden uitgevoerd. Het eerste deel is geschreven voor vier paren gestemde bongo's, geplaatst in standaards en bespeeld met stokken, en mannestem, het tweede voor drie marimba's en vrouwenstemmen, het derde voor glockenspiele, fluiters en piccolo, en het laatste deel voor al deze instrumenten en stemmen tezamen. Ik heb instrumenten gekozen die nu alle gangbaar zijn in westerse landen (hoewel de geschiedenis van de bongo's teruggaat naar Latijns Amerika, die van de marimba's naar Afrika, en het glockenspel oorspronkelijk uit Indonesië stamt) en die gestemd zijn volgens onze eigen getemperde diatonische toonladder, en ik heb ze muzikaal gebruikt binnen de context van mijn eigen voorafgaande composities.

De vraag wordt vaak gesteld of mijn bezoek aan Afrika in 1970 invloed heeft gehad op 'Drumming'. Het antwoord is bevestigend. Dit bezoek bevestigde mijn intuïtie dat instrumenten en stemmen gebruikt kunnen worden om een muziek voort te brengen rijker van klank dan wat geproduceerd wordt langs elektronische weg, evenzeer als mijn natuurlijke voorkeur voor slaginstrumenten bevestigd werd.

'Drumming' is binnen de context van mijn eigen muziek de uiterste verfijning van de 'phasing technique', waarbij twee of drie gelijke instrumenten die steeds hetzelfde ritmische patroon herhalen, geleidelijk aan niet meer synchroon gaan spelen. 'Drumming' introduceert ook een aantal nieuwe technieken: 1) geleidelijke verandering van timbre, waarbij toonhoogte en ritme gelijk blijven, 2) het integreren van de menselijke stem in het instrumentale ensemble door het geluid van de instrumenten exact te laten imiteren, 3) het proces om geleidelijk tellen (beats) in de plaats van rusten te brengen (of rusten in plaats van beats) binnen een voortdurend herhaalde ritmische cyclus.

De secties van 'Drumming' worden met elkaar verbonden doordat de nieuwe instrumenten exact het ritme van de reeds spelende instrumenten overnemen. Aan het eind van het derde deel spelen drie drummers hetzelfde patroon met een kwart noot verschil in fase. Drie marimba-spelers mengen zich daar zachtjes in met hetzelfde patroon en ook een kwart noot verschil in fase. De drummers verdwijnen gaandeweg zodat hetzelfde ritme en dezelfde toonhoogte gehandhaafd blijven bij een geleidelijke verandering van timbre. Aan het eind van de marimba-sectie worden drie marimbaspelers, in hun hoogste register spelend, versterkt door drie glockenspiele in hun laagste register, zodat het proces van de handhaving van toonhoogte en ritme bij een geleidelijke verandering van timbre herhaald wordt.

De onderdelen onderscheiden zich niet door een verandering van toonaard, het traditionele middel in de westerse muziek om een stuk te kunnen uitbreiden. 'Drumming' toont aan dat het mogelijk is dezelfde toonaard lange tijd te handhaven als maar belangrijke ritmische ontwikkelingen, gecombi-

neerd met af en toe optredende, maar volledige, veranderingen in timbre, voor de nodige afwisseling zorgen.

Toen ik tijdens het componeren de bongo's bespeelde, betrapte ik mijzelf erop dat ik soms zat mee te zingen, en met mijn stem de bongo's imiteerde. Hierbij gebruikte ik lettergrepen als 'tuk', 'tok', 'duk' etc. Ik ging een microfoon gebruiken om het volume van mijn stem op het peil te brengen van de drums, maar niet meer. Vervolgens zong ik sommige patronen alsof mijn stem een ander stel drums was, en het ene subpatroon na het andere zingend, realiseerde ik mij dat dit ook mogelijk was met de marimba's en de glockenspiele. Het probleem was toen, het type stem te vinden dat deze instrumenten kon imiteren. Voor de marimba's had ik een vrouwenstem nodig, die min of meer constant de klinker 'oe' zong, voorafgegaan door een zachte 'b' of 'd'. Bij de glockenspiele maakte de extreme hoogte van de instrumenten ieder gebruik van de menselijke stem onmogelijk en schakelde ik gefluit in. En zelfs deze klank was ontoereikend als het hoge register werd gebruikt en zo ontstond de behoefte aan een meer 'sophisticated' soort fluit: in dit geval de piccolo. In het laatste deel worden al deze vocale technieken gecombineerd.

'Drumming' begint met twee drummers die het ritmische basispatroon van het anderhalf uur durende stuk opbouwen uit een enkele drumbeat, gespeeld in een cyclus van twaalf tellen met rusten op de overige tellen. Geleidelijk aan worden rusten vervangen door drumbeats, totdat het patroon compleet is. Het reductie-proces is simpelweg het omgekeerde, waarbij rusten de plaats innemen van beats, een voor een, totdat één enkele beat overblijft.

'Drumming' is dus gebouwd op één ritmisch basispatroon en dit patroon ondergaat wijzigingen in fase, toonhoogte en timbre, maar alle spelers spelen het hele stuk door dit patroon of een gedeelte ervan.

'Drumming' markeert het einde van het gebruik van het geleidelijke 'phase shifting' proces in mijn composities. Voor het eerst ontdekt in 1965 (in het stuk voor tape 'It's gonna rain'), heb ik dit proces toegepast in elk stuk, vanaf 1965 tot en met 'Drumming' van 1971, met uitzondering van 'Four organs' (1970). Vanaf 1972 wilde ik mij concentreren op andere technieken. In 'Six pianos' en 'Music for mallet instruments, voices and organ' uit 1973 wordt eveneens het proces van ritmische opbouw, t.w. substitutie van tellen door rusten, dat voor het eerst werd gebruikt in 'Drumming', toegepast. 'Six pianos' uit 1973 komt voort uit een idee, waar ik al vele jaren mee rondliep, nl. om een stuk te schrijven voor alle piano's in een piano-winkel. De uiteindelijke compositie is wat bescheidener in zijn middelen, omdat te veel piano's een dikke en onhanteerbare klank voortbrengen. Met zes kleine vleugels of staande piano's kan de snelle, ritmisch gecompliceerde soort muziek, die mij voor de geest stond, uitgevoerd worden, terwijl de spelers dicht genoeg bij elkaar zitten om elkaar goed te kunnen horen.

Clapping music

'Clapping music' werd gecomponeerd in december 1972. Reeds enige tijd wilde ik een stuk schrijven, waarbij geen instrumenten nodig waren behalve het menselijk lichaam. Aanvankelijk dacht ik aan een 'phase piece' waar beide uitvoerenden in unisono beginnen, waarna een van beiden langzamerhand zijn tempo versnelt terwijl de andere zijn tempo handhaaft, maar dit blijkt erg moeilijk te realiseren met klappen. De oplossing was één uitvoerende steeds maar het basispatroon te laten herhalen, en de andere, na een aantal herhalingen in unisono, hetzelfde patroon te laten klappen met verschuiving van één tel. Deze abrupte verschuiving van het accent maakt het moeilijk te horen dat de tweede uitvoerende steeds hetzelfde oorspronkelijke patroon blijft klappen als de eerste in ieder van de 12 secties van dit stuk.

Piano phase

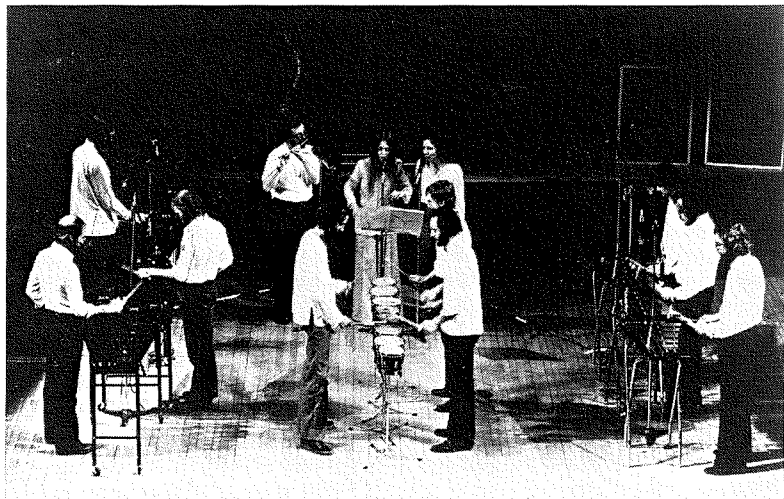
'Piano phase' uit 1967 is het directe resultaat van het werken (in 1965/66) met uiterst geleidelijk verlopende veranderingen in de motor-snelheid van twee gelijklopende tape-recorders met dezelfde banden, zodat er een geleidelijke verschuiving ontstaat tussen twee steeds herhaalde, identieke motieven. Uit deze arbeid met tapes kwamen de composities 'It's gonna rain', 'Come out' en 'Melodica' voort. Aangezien het proces van geleidelijke verschuiving in fase-verhouding eigen is aan machines (ruitenwissers, alarmbellen bij spoorwegovergangen etc.) was ik er niet zeker van dat dit uitgevoerd kon worden door mensen. In een periode van verscheidene maanden constateerden Art Murphy en ik, thuis werkend en spelend tegen opnamen van onszelf in, en later op twee piano's, echter dat, hoewel wij de perfectie van de machine misten, wij deze toch aardig konden benaderen, terwijl wij een groot plezier hadden in een totaal nieuwe en uiterst bevredigende manier van spelen, die enerzijds van tevoren volledig was uitgewerkt, en anderzijds ons niet dwong tot het lezen van noten en ons de gelegenheid gaf om totaal geabsorbeerd te luisteren naar wat wij speelden. Het stuk is verdeeld in 3 onderdelen, aangegeven door verandering van de tonen en de lengte van het motief. Het begint met twaalf tellen in b kl. t., gevolgd door 8 tellen op een dominantseptiem-accord op E en de laatste 4 tellen staan in A (waarschijnlijk A gr. t., maar de doorslaggevende terts ontbreekt).

Aangezien ik een intuïtieve voorkeur heb voor slaginstrumenten en ik alle toetsinstrumenten als een bijzondere verzameling gestemde trommen beschouw, en verder omdat mijn ensemble langzamerhand een aantal zeer begaafde slagwerkers telt, is het misschien alleen maar vanzelfsprekend dat enige tijd geleden Russ Hartenberger, James Preiss en Robert Becker 'Piano phase' wilden uitvoeren op marimba's.

Steve Reich

Het ensemble 'Steve Reich and Musicians' begon in 1966 met de componist en twee andere musici. Nu bestaat het uit: Russell Hartenberger, marimba/xylofoon; James Preiss, metallofoon/piano; Steve Chambers, piano; Jay Clayton, zang; Robert Becker, marimba/xylofoon; Leslie Scott, klarinet en piccolo; Glen Velez, marimba/xylofoon; Shem Guibory, viool; Ken Ishii, violoncel; Pamela Fraley, zang; David van Tieghem, marimba/xylofoon; Nurit Tilles, piano; Geordie Arnold, zang; Janice Jarrett, zang; Richard Cohen, klarinet/basklarinet.

Steve Reich Ensemble

Music for pieces of wood (1973)

'Music for pieces of wood', uit 1973, komt voort uit dezelfde beweegredenen als 'Clapping music' de wens muziek te maken met zo eenvoudig mogelijke instrumenten.

De claves (ronde stukken hout) die hier zijn voorgeschreven werden speciaal om hun toonhoogten gekozen (A, B, Dis en Dis een octaaf hoger), en om hun resonerende timbre. Dit stuk is een van de luidste die ik ooit heb geschreven, maar er wordt geen geluidsversterking toegepast.

De ritmische structuur is geheel gebaseerd op het proces van ritmische 'build-ups', of het vervangen van rusten door beats, en is verdeeld in drie secties van steeds afnemende patronen: $\frac{6}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{3}{4}$.

Six pianos

In 'Six pianos' wordt hetzelfde proces van tellen door rusten vervangen uit 'Drumming' toegepast, maar hier speelt het proces zich niet op zichzelf af, maar tegen een achtergrond van een andere speler (of spelers), die dit patroon in een andere ritmische fase spelen. Hoewel het resultaat hetzelfde is als dat in veel van mijn oudere stukken, is de manier waarop het bereikt wordt, nieuw. In plaats van een langzame verschuiving in fase worden hier met een slagwerkachtige techniek rusten door tellen vervangen. De piano's worden eigenlijk gebruikt als gestemde drums. Als deze fase-relaties opgebouwd zijn, onderstrepen een of twee pianisten enkele der talrijke melodische patronen die het resultaat zijn van de combinatie van de vier of vijf andere piano's. Door het volume ervan op te voeren brengen zij dit patroon aan de oppervlakte, dat dan geleidelijk weer verdwijnt, waarmee zij hopelijk de luisteraar attent maken op het bestaan van deze patronen.

Dit proces van ritmische opbouw, gevolgd door het naar voren halen van de resulterende melodie-patronen, is verdeeld in drie secties, aangegeven door een wijziging van modus en toonaard en een hogere ligging: de eerste staat in D gr. t., de tweede in E dorisch en de derde in b kl. t.

Music for mallet instruments, voices and organ

'Music for mallet instruments, voices and organ' werd voltooid in mei 1973 en bestaat uit twee gelijktijdige, op elkaar betrokken ritmische processen. Het eerste is het maat voor maat opbouwen van een duplicaat van een gegeven, zich herhalend, patroon, waarbij het duplicaat een of twee tellen in fase verschilt (evenals in 'Six pianos'). Dit zet het tweede proces in gang, namelijk dat van vergroting¹⁾ van een gelijktijdig, maar verschillend, zich herhalend patroon. Het eerste proces voltrekt zich bij marimba's tegen marimba's en glockenspielen tegen glockenspielen. Bij deze ritmische constructies voegen zich twee vrouwenstemmen en orgel. Als marimba en glockenspielen hun grootste activiteit bereiken hebben, waarbij de stemmen en het orgel hun notenwaarden tot een maximale lengte gerekend hebben, valt een derde vrouwenstem in en verdubbelt enkele der melodische motieven, die resulteren uit het samenspel der marimba's. Vervolgens laat een metallofoon snelle vloeiende zestienden horen, waarna de marimba's en de glockenspielen abrupt unisono gaan spelen, terwijl de stemmen en het orgel de lengte van hun noten weer reduceren. Dit gekoppelde proces van ritmische opbouw - vergroting en ritmisch unisono - verkleining speelt zich vier keer af in onderdelen die gemarkeerd worden door verandering in toonaard en maatsoort. Het eerste deel is in F dorisch en $\frac{3}{4}$, het tweede in As dorisch en $\frac{2}{4}$, het derde in bes kl. t. en $\frac{3}{4}$ en het vierde bestaat uit een dominant-undecime accoord op As in $\frac{3}{4}$ maat.

¹⁾ vergroting is het verlengen van de duur van noten, die voorheen kortere waarden hadden, waardoor de beweging van de muziek vertraagd wordt.